

derjyske forhold vist efterhånden for begrænset. Der kan dog ikke være tvivl om, at den i lang tid fremover vil hævde stillingen som et centralt værk indenfor den allerede meget omfattende litteratur, der foreligger om Sønderjylland efter genforeningen.

Aage Bonde.

I. P. Trap: Danmark, 5. udg. Holbæk amt. Sorø amt. Præstø amt. (Gad, 1954—55). 3 bd., 296 s., 368 s., 376 s.

Med prisværdig præcision fortsættes udgivelsen af den nye Trap, hvis første amtsbind blev omtalt i »Jyske Samlinger«, ny række, II, s. 300 f. De tre nye amtsbind viser, at redaktionen siden er blevet »strammet« på forskellige punkter, alt til værkets fordel. Nyt er det, at den indledende amtsoversigt fra og med Holbæk amt har et afsnit om »åndelige rørelser«, der også karakteriserer den politiske udvikling i amtet, en meget værdifuld forøgelse. En gennemgang af værkets talrige litteraturhenvisninger viser, at der på dette område er udført et omhyggeligt arbejde, der giver Trap en betydelig bibliografisk værdi, ligesom der er grund til at påskønne henvisningerne til bevarede godsarkiver. I det hele er godshistorierne udarbejdet med megen omhu og indeholder ofte nye resultater i detailoplysninger, ejerlisterne kunne måske med bevarelse af indholdet have været stillet mere skematisk og dermed kortere op til fordel for mere indgående oplysninger om andre sider af godshistorien. — Billedudvalget er vel ikke overdådigt, men der er grund til at anerkende det foretagne udvalg, der er præget af en saglighed, der har præsentation af bygningsværkerne som første formål og ikke lader uvedkommende dekorative hensyn dominere, i nogen grad kunne der dog have været medtaget flere billeder af typiske og atypiske landskabsformer. I det hele må man fortsat glæde sig over den nye udgave, der giver os en moderne topografisk håndbog, som næppe noget andet land kan opvise mage til.

Vagn Dybdahl.

Statsraadets forhandlinger 1848—1863. I. bind 24. januar—15. november 1848. Udgivet af Rigsarkivet ved Harald Jørgensen under tilsyn af Andreas Møller og Axel Linvald. (Munksgaard, 1954.)

Med udsendelsen af dette bind med referaterne af statsraadets forhandlinger i martsministeriets periode har Rigsarkivet paabegyndt udgivelsen af geheimestatsraads- og statsraadsprotokollerne fra 24. januar 1848 til 19. oktober 1863. Den sidstnævnte dag afholdtes det sidste statsraadmøde før Frederik VII's død. Arkivar, dr. phil. Harald Jørgensen har forestaaet udgivelsen af det foreliggende bind, og det indledes med den protokol, som førtes over geheimestatsraadets forhandlinger om forfatningsspørgsmaalet i dagene fra 24.—28. januar 1848. Først den 28. begyndte man at protokollere ogsaa de øvrige sager, der drøftedes i statsraadet, og denne praksis fortsattes efter martsministeriets dannelse, da statsraadet efterhaanden fandt sin form og plads i statslivet.

Indholdet af de her gengivne referater er ikke ganske ukendt stof for historikerne. Allerede Krieger havde jo haft lejlighed til at se statsraadsprotokollerne, og han har i sine dagbøger gengivet sammentrængte uddrag netop af en del af det stof fra 1848, som nu meddeles i sin helhed. Desuden har enkelte forskere

haft adgang til protokollerne; sidst i forbindelse med udarbejdelsen af det store værk om den danske rigsdag fra 1849—1949. Her har saaledes Jens Møller kunnet udnytte materialet i sin udmærkede behandling af forarbejderne til grundlovsudkastet, og ogsaa Povl Engelstoft og Holger Hjelholt har brugt protokollerne til deres afsnit.

Det er derfor ikke mærkeligt, at det nu foreliggende bind næppe bringer ting, der vil resultere i afgørende ændringer i opfattelsen af den politiske udvikling under martsministeriet. Paa den anden side er det ganske klart, at billedets enkeltheder vil kunne retoucheres betydeligt, efterhaanden som historikerne giver sig i lag med at frugtbargøre det store materiale, der her er fremlagt. Der ligger i referaterne adskilligt af betydning for vurderingen af de enkelte statsraadsmedlemmers holdning til problemerne i forbindelse med udarbejdelsen af grundloven, de første krigsmaaned og udkrystalliseringen af den konstitutionelle statsskik.

Disse hovedspørgsmaal kalder naturligt nok i første omgang paa interessen, naar man spørger efter protokollernes indhold. Men derudover bringer de en betydelig stofmængde, væsentlige og tilsyneladende mindre væsentlige ting imellem hinanden, der vil kunne kaste lys over specielle sider af den politiske og administrative udvikling efter enevældens afskaffelse. Udnyttelsen af dette stof lettes af et udtømmende person- og sagregister samt — hvad der er af meget stor værdi — af en talerliste, saa man let kan orientere sig om, hvornaar de enkelte ministre har ytret sig om de forskellige sager.

Oftest er referaterne af indlæggene i debatterne særdeles fyldige, og de giver fortræffelige oplysninger om kongens og ministrenes stillingtagen. Man tør dog formode, at den historiker, der vil bruge protokollerne, ikke altid vil være helt tilfreds med at nøjes med de foreliggende referater. Han vil føle trang til at opsoge de dokumenter og akter, der ifølge protokollerne i en række tilfælde har været forelagt i møderne, og som nu maa søges i konseilspræsidentens arkiv.

Det er selvsagt for tidligt allerede nu at ville bedømme de principper, hvorefter udgivelsen foretages. Endnu lader det sig heller ikke gøre at sige noget om, hvorledes de nærmere omstændigheder ved protokollernes førelse har været, hvornaar indførslerne er sket, hvordan de er blevet kontrolleret etc. Det maa vente, til man har et bredere overblik over det stof, der med tiden skal fremlægges. Antagelig skal man dog være taknemlig for, at udgiverne saa godt som fuldstændigt har afstaaet fra noter og kommentarer til den i det hele og store ord- og bogstavrette gengivelse af teksten, der særlig hvad de tyske dele angaar, sikkert har givet anledning til adskillige overvejelser. Ved anvendelsen af denne fremgangsmaade er der skabt mulighed for en nogenlunde jævn fremadskriden i udgiverarbejdet, og man kan i det mindste haabe, at det vil lykkes at faa det store arbejde afsluttet indenfor en rimelig tid. Yderligere noterer man med glæde, at de to tilsynsførende ved udgivelsen, statsraadssekretæren og rigsarkivaren, har fundet det rigtigt at udgive protokollerne for 1848 og de nærmest følgende aar uden nogen som helst forkortelser under hensyntagen til disse aars betydning for vor viden om vor politiske, nationale og forfatningsmæssige udvikling. Konstateringen heraf lader imidlertid i sin formulering formode, at spørgsmaalet om forkortelser og udeladelser kan blive aktuelt paa et senere trin af udgivelsen.

I de tilsynsførendes forord skelnes mellem *benyttere* og *læsere* af værket, og det er med fuld føje, man udtrykkelig har taget den sidste kategori med. Statsraadsprotokollerne er nemlig interessant og underholdende læsning ogsaa for den, der ikke nødvendigvis vil bruge indholdet til videnskabelige formaal. Man

kan roligt anbefale alle historisk interesserede at stifte bekendtskab med dem. — Med forventning maa man imødese de kommende bind, hvor stoffet formentlig i endnu højere grad vil vise sig at være nyt og værdifuldt, og med taknemlighed konstaterer man, at der her er paabegyndt et værk, der givetvis vil faa meget stor betydning for udforskningen af den politiske historie i en vigtig epoke af landets historie.

Hans P. Clausen.

Jørgen Hæstrup: Kontakt med England 1940—43. (Thaning og Appels forlag, 1954.) 357 s.

Med Odense-lectoren Jørgen Hæstrups disputats er det videnskabelige studium af besættelsestidens historie blevet indledet. Alene den kendsgerning er tilstrækkelig til at fastslå betydningen af det foreliggende værk, der er udsprunget af det arbejde med indsamling af kilder til modstandsbevægelsens historie, som Hæstrup indledte i 1947 og som er resulteret i, at en betydelig materialesamling er tilgået rigsarkivet.

Det emne, Hæstrup behandler i »Kontakt med England«, er ret snævert afgrænset, idet det kun drejer sig om den virksomhed, der udfoldedes af »S.O.E.« (Special Operations Executive), altså den britiske faldskærmsorganisation, i tiden indtil den 7. oktober 1943, da Flemming B. Muus midlertidigt forlod Danmark for at forhandle i London om arbejdet i Danmark under de ændrede forhold, der var indtruffet efter den 29. august. I betragtning af at de to første faldskærmsfolk blev sendt ned over Danmark den 27. december 1941 vil man forstå, at det er en kort periode, der dækkes i fremstillingen, om end Hæstrup i bogens første trediedel redegør for oprettelsen af S.O.E.s danske afdeling, rekrutteringen og uddannelsen i 1940—41. Desuden er det faktisk kun en del af »kontakten med England«, der skildres. Andre sider end den, der har med faldskærmsfolkene at gøre, berøres nok, men kun for så vidt de har med S.O.E.s virksomhed at gøre, og det er oplagt, at der kunne skrives meget mere om »kontakten« i form af propaganda og efterretningsofficerernes arbejde.

Alligevel er det lykkedes forfatteren at få et overordentligt interessant værk ud af sine studier, og det skyldes — ved siden af at emnet og fremstillingen i sig selv er spændende —, at man ved at følge S.O.E.-folkenes arbejde kommer frem til nogle af besættelsestidens fundamentale problemer. Det gælder spørgsmålene om, hvilke former modstanden mod tyskerne skulle have på de forskellige tidspunkter og det gælder modstandsbevægelsens forbindelse med og forhold til politikerne, politiet og hæren. Hæstrup har her fremdraget meget nyt og vigtigt stof, og selv om det sidste ord vedrørende disse problemer næppe er sagt endnu, er det materiale, der fremlægges i »Kontakt med England«, værdifuldt.

God er fremstillingen af oprettelsen af S.O.E.s danske afdeling i England, af de vilkår, hvorunder de første faldskærmsfolk måtte arbejde i Danmark og navnlig af opbygningen af denne særlige side af modstandsbevægelsen her i landet fra foråret 1943, da arbejdet under F. Muus' ledelse for alvor kom i gang. I det hele taget gælder det, at bogen er stærkest, hvor det udelukkende drejer sig om modstandsarbejdet, og det materiale, forfatteren har haft til disposition synes her heller ikke at have frembudt større vanskeligheder. Det er oplagt, at der er adskillige huller i skildringen af faldskærmsfolkenes virksomhed i Danmark i 1942, men det ser ud til at skyldes, at kilderne simpelt hen tier. Ellers må det siges,